

ขอบเขตของงานจ้างที่ปรึกษา (Terms of Reference)
โครงการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR)
เพื่อการแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในพื้นที่
เรื่อง “การเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิชุมชนของชุมชนประมงพื้นบ้านอ่าวปัตตานี”

๑. หลักการและเหตุผล

๑.๑ ภาพรวมของการทำประมงพื้นบ้านอ่าวปัตตานี

๑.๑.๑ ประมงพื้นบ้านอ่าวปัตตานี

จังหวัดปัตตานีเป็นพื้นที่หนึ่งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีภูมิประเทศเป็นชายฝั่งทะเลมาก จังหวัดหนึ่ง โดยมีชายฝั่งด้านนอกยาวถึง ๘๕ กิโลเมตร และชายฝั่งทะเลตอนบนมีอ่าวปัตตานีซึ่งมีชายฝั่งรอบอ่าวรวมกันยาว ๓๑ กิโลเมตร อ่าวปัตตานีถือเป็นพื้นที่แห่งชีวิตที่สำคัญของคนในชุมชนท้องถิ่นแถบจังหวัดปัตตานี เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางด้านชีวภาพสูงมาก เป็นอ่าวที่สำคัญในการเป็นแหล่งอนุบาล แหล่งอาหาร แหล่งผสมพันธุ์ และแหล่งหลบภัยของสัตว์น้ำที่สมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่ง โดยอ่าวปัตตานีมีอัตราการผลิตทางชีวภาพสูงกว่าอ่าวไทย มีหอยธรรมชาติดูอยู่เป็นจำนวนมาก และยังมีกุ้ง ปู ปลา ที่อุดมสมบูรณ์และให้ผลผลิตสูง

นับแต่อดีตมีชุมชนชาวประมงพื้นบ้านที่ตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ตามชายฝั่ง เพื่ออาศัยทรัพยากรชายฝั่งและทรัพยากรประมงในทะเลในการดำรงชีวิตและสร้างความเป็นชุมชน อย่างน้อยเมื่อประมาณ ๒๐๐ ปีที่แล้วมีชุมชนชาวประมงพื้นบ้านไม่ต่ำกว่า ๒๐ หมู่บ้านเกิดขึ้น จวบจนกระทั่งถึงปัจจุบัน มีชุมชนประมงพื้นบ้านตลอดแนวชายฝั่งจังหวัดปัตตานี จำนวน ๕๒ หมู่บ้าน ประชากรจำนวน ๘๓,๐๐๑ คน โดยประชากรที่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านเกือบทั้งหมดเป็นผู้นับถือศาสนาอิสลาม มีระบบคุณค่าและความเชื่อที่มีพื้นฐานจากหลักการทางศาสนาอิสลามที่ว่าทะเลเป็นทรัพยากรที่ใช้ร่วมกันขององค์อัลลอฮ์ (พระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ) และจากความเชื่อที่ว่าผู้ปกป้องดูแลรักษาทะเลเรียกว่า “นบีค็อยเดร์” การใช้ประโยชน์จากทะเลจึงต้องเคารพต่อผู้ปกป้องทะเล ต้องเรียนรู้และเข้าใจธรรมชาติของท้องทะเล รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในทะเลต้องเป็นไปอย่างเท่าเทียม คุ้มค่า และไม่ทำให้คนอื่นเดือดร้อน^๑ โดยสามารถจำแนกประเภทชาวประมงพื้นบ้านออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่ (๑) ชาวประมงที่ไม่มีเรือและเครื่องยนต์ โดยชาวประมงประเภทนี้จะใช้ความสามารถที่ตัวเองมีและใช้เครื่องมือแบบง่าย ๆ ในการทำมาหากินตามริมฝั่งทะเลหรือริมคลอง (๒) ชาวประมงที่มีเรือแต่ไม่มีเครื่องยนต์ โดยชาวประมงประเภทนี้จะทำมาหากินตามแนวป่าชายเลน ใช้เครื่องมือแบบง่าย ๆ เช่น ใช้แร้วจับปู และ (๓) ชาวประมงที่มีเรือและเครื่องยนต์มีขนาดความยาวเรือไม่เกิน ๑๐ เมตร เครื่องมือที่ใช้มีกำลังไม่เกิน ๓๐ แรงม้า โดยชาวประมงประเภทนี้จะทำมาหากินห่างจากฝั่งไม่เกิน ๗ กิโลเมตร^๒

๑.๑.๒ สภาพปัญหาของการทำประมงพื้นบ้านบริเวณอ่าวปัตตานี

เดิมอ่าวปัตตานีมีความอุดมสมบูรณ์ทางด้านทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลอย่างมาก แต่ในปัจจุบันได้มีการใช้ประโยชน์จากอ่าวปัตตานีอย่างไร้ทิศทางและไม่เป็นระบบก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เรื้อรังเป็นระยะเวลานาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาระบบนิเวศและทรัพยากรสัตว์น้ำชายฝั่งในพื้นที่รอบอ่าวปัตตานีที่ถูกทำลายจนเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็วและอยู่ในภาวะวิกฤติ ซึ่งเกิดจากหลายสาเหตุ อาทิ การดำเนินนโยบายอย่างไม่มีแบบแผนของภาครัฐ ยกตัวอย่างเช่น โครงการพัฒนาร่องน้ำและท่าเรือปัตตานี^๓ ซึ่งเป็นการขยายร่องน้ำเพื่อรองรับเรือขนาดใหญ่อันเนื่องมาจากความเจริญเติบโตของกิจการประมงและอุตสาหกรรมต่อเนื่อง

^๑ รายงานผลการวิจัย เรื่อง บทบาทของชุมชนชาวประมงพื้นบ้านในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งและการบังคับใช้กฎหมายในพื้นที่รอบอ่าวปัตตานี ศึกษากรณี : บ้านตันหยงเปาว์ หมู่ที่ ๔ ต.ท่ากำชำ อ.หนองจิก จ.ปัตตานี

^๒ จำแนกโดยสมาคมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี

^๓ นโยบายสมัยพลเอก ขวลิต ยงใจยุทธ เป็นนายกรัฐมนตรี

โครงการ Sea Food Bank^๕ ภายใต้นโยบายแปลงสินทรัพย์เป็นทุนเพื่อแก้ปัญหาความยากจน ทำให้เกิดปัญหา การครอบครองกรรมสิทธิ์ที่สาธารณะ เป็นต้น การขยายตัวของชุมชนเมือง การขยายตัวของอุตสาหกรรมต่าง ๆ บนฝั่งแม่น้ำและบริเวณปากอ่าวปัตตานี การบุกรุกพื้นที่ของภาคเอกชน การทำลายแหล่งอาศัยของสัตว์หน้าดินและ แหล่งหญ้าทะเล โดยเรือประมงที่ใช้เครื่องมือทำประมงที่มีประสิทธิภาพในการทำลายสูง อาทิ เครื่องมือประมง อวนตาถี่ ซึ่งถือเป็นสาเหตุสำคัญที่สุดที่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติของอ่าวปัตตานีเสื่อมโทรม รวมทั้งทำให้ ชาวประมงพื้นบ้านต้องสูญเสียแหล่งผลิตอาหารเพื่อการยังชีพ^๖ นอกจากนี้ ยังพบปัญหาความขัดแย้งจากการ แอ่งชิงทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล เช่น ความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์จากการจับสัตว์น้ำบริเวณแหล่งหญ้า ทะเลอ่าวปัตตานี เป็นต้น

๑.๑.๓ การรวมกลุ่มเพื่อเคลื่อนไหวของชุมชนประมงพื้นบ้านอ่าวปัตตานี

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลที่ลดลง ปัญหาการใช้ เครื่องมือทำประมงที่มีการทำลายล้างสูง อาทิ อวนลาก อวนรุน ปัญหาโครงการพัฒนาของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อ ชุมชนรอบอ่าวปัตตานี หรือปัญหาความขัดแย้งของการแอ่งชิงทรัพยากรทางทะเล ล้วนส่งผลต่อการดำรงชีวิต ของชุมชนประมงพื้นบ้านอ่าวปัตตานี ทำให้ชุมชนประมงพื้นบ้านฯ ต้องแสวงหาทางเลือกในการปรับตัว จาก ข้อมูลทางวิชาการ^๗ พบว่า ทางเลือกหนึ่งในการปรับตัวคือ การรวมกลุ่มเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการ ทรัพยากรชายฝั่งทะเลอ่าวปัตตานี เช่น กลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี กลุ่มชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัด ปัตตานี สมาพันธ์ประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี เป็นต้น โดยการรวมกลุ่มดังกล่าว มักได้รับความช่วยเหลือจาก นักวิชาการและองค์กรพัฒนาเอกชนสนับสนุนข้อมูลทางวิชาการและแนวทางในการเคลื่อนไหว ซึ่งที่ผ่านมา พบว่า ชุดความรู้ที่ผ่านการศึกษาและสังเคราะห์การเรียนรู้อันเกิดจากการรวมตัวของชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน อ่าวปัตตานี ได้นำไปสู่การขับเคลื่อนเชิงนโยบาย ได้แก่

๑) การนำเสนอและผลักดันให้ปัญหาและแผน/แนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวตามวิถีคิดของ ชาวประมงพื้นบ้านในมาตรการ ๓ ด้าน คือ (๑) การอนุรักษ์และฟื้นฟู (๒) การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อน และ (๓) การป้องกันและปราบปรามการทำลายทรัพยากรชายฝั่งให้ได้รับการยอมรับจากภาคส่วนต่าง ๆ จนนำไปสู่ การบรรจุไว้ในแผนยุทธศาสตร์ด้านประมง ระดับจังหวัด ปี พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๘ และแผนพัฒนาจังหวัดปัตตานี พ.ศ. ๒๕๕๓ - ๒๕๕๖ เพื่อพัฒนาทรัพยากรประมงในระยะยาว โดยมีแผนงานการทำงานอย่างชัดเจน เพื่อให้ เกิดการแก้ไขปัญหาด้านการประมงอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น

๒) การวิเคราะห์ วิจารณ์นโยบาย กฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และนำไปสู่การผลักดันให้เกิดการ ปรับเปลี่ยนนโยบายและกฎหมายที่เอื้อต่อการพัฒนาฐานทรัพยากรธรรมชาติ และพัฒนาคุณภาพชาวประมง พื้นบ้านจังหวัดปัตตานี เช่น ประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่อง การห้ามใช้เครื่องมือทำการประมงบาง ชนิด (เครื่องมืออวนล้อมจับ อวนครอบหมึก) ในที่จับสัตว์น้ำบางส่วนของจังหวัดปัตตานี ฉบับลงวันที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๕๖ จังหวัดปัตตานีได้ออกประกาศห้ามใช้เครื่องมืออวนลาก อวนรุนทำการประมงในเขตอนุรักษ์ ทรัพยากรประมงชายฝั่งทะเล (๓ ไมล์ทะเล) และในที่สาธารณะประโยชน์อ่าวปัตตานี ในวันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๕๕ หรือบันทึกข้อสรุปแนวทางแก้ไขปัญหาคำสั่งประมงอวนลากอวนรุนผิดกฎหมาย ลงวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๕ โดยศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) มีสาระสำคัญหลักคือ ให้มีการ จัดทำประกาศจังหวัดปัตตานี กำชับ ห้ามใช้เครื่องมือทำการประมงชนิดอวนลาก อวนรุน ตามประกาศ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

^๕ นโยบายสมัย พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี

^๖ โครงการอ่าวปัตตานีด้าน “การอนุรักษ์และฟื้นฟูอ่าวปัตตานี” สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ๒๕๕๖

^๗ บทความวารสารการเมืองการปกครอง ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ กันยายน ๒๕๕๕ - กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖ เรื่อง ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ใน การจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลอ่าวปัตตานี กรณีศึกษาจากกลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี โดยอัสสัน ตูมาลี และจินทนา สุทธิจิรา

๑.๑.๔ เรื่องร้องเรียนของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.)

กสม. ได้รับเรื่องร้องเรียนที่เกี่ยวกับประมงพื้นบ้านหลายกรณี เช่น กรณีปัญหาความขัดแย้งระหว่างนายทุนผู้เลี้ยงหอยแครงกับกลุ่มประมงพื้นบ้าน โดยมีการกล่าวอ้างว่านายทุนได้เข้าจับจองบริเวณพื้นที่อ่าวปัตตานี ซึ่งเป็นที่สาธารณประโยชน์ที่ชาวบ้านใช้เป็นพื้นที่เลี้ยงหอยแครง ทำให้เกิดผลกระทบต่อประกอบอาชีพของชาวบ้านรอบอ่าวปัตตานี และกลายเป็นความขัดแย้งของชาวบ้านกับนายทุนและเจ้าหน้าที่รัฐ หรือกรณีที่ผู้ร้องกล่าวอ้างว่า บทบัญญัติตามพระราชกำหนดการประมง พ.ศ. ๒๕๕๘ บางมาตรา ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและสิทธิในการประกอบอาชีพของชาวประมงพื้นบ้านและชาวประมงขนาดเล็ก และมีผลกระทบต่อชุมชนชาวประมงพื้นบ้านในการอนุรักษ์พันธุ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งทะเลอย่างยั่งยืน เป็นต้น

๑.๒ ตราสารระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights-ICCPR)^๗ และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights หรือ ICESCR)^๘ ซึ่งประเทศไทยมีพันธกรณีที่ต้องปฏิบัติตามได้วางหลักเรื่องสิทธิในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเองไว้คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ประชาชาติทั้งปวงมีสิทธิกำหนดเจตจำนงของตนเอง โดยสิทธินั้นประชาชาติเหล่านั้นจะกำหนดสถานะทางการเมืองของตนโดยเสรี และพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของตนอย่างเสรี และเพื่อจุดมุ่งหมายของตน ประชาชาติทั้งปวงอาจจัดการโรคภัยและทรัพยากรธรรมชาติของตนได้อย่างเสรีโดยไม่กระทบต่อพันธกรณีใด ๆ อันเกิดจากความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการแห่งผลประโยชน์ร่วมกันและกฎหมายระหว่างประเทศ ประชาชาติจะไม่ถูกลิดรอนวิถีทางยังชีพของตนไม่ว่าในกรณีใด ทั้งนี้ รัฐภาคีแห่งกติกานี้ รวมทั้งรัฐที่รับผิดชอบในการบริหารดินแดนที่ไม่ได้ปกครองตนเองและดินแดนในภาวะทรัสตี จะต้องส่งเสริมให้สิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเองมีผลจริงจัง และจะต้องเคารพสิทธินั้นตามบทบัญญัติแห่งกฎบัตรสหประชาชาติ

๑.๓ อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

พระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๑๕ (๑) และ (๔) ได้กำหนดให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) มีอำนาจหน้าที่ในการส่งเสริมการเคารพและการปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชนทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ และส่งเสริมการศึกษา การวิจัย และการเผยแพร่ความรู้ด้านสิทธิมนุษยชน และมาตรา ๑๘ (๓) และ (๔) ได้กำหนดให้สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (สำนักงาน กสม.) มีอำนาจหน้าที่ในการศึกษาและสนับสนุนให้มีการศึกษาและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ประสานงานกับหน่วยราชการ องค์กรเอกชน หรือองค์กรอื่นในด้านสิทธิมนุษยชนในการดำเนินการเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ประกอบกับสำนักงาน กสม. ได้มีการจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือด้านสิทธิมนุษยชน (MOU) ร่วมกับสถาบันอุดมศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจเรื่องสิทธิมนุษยชนแก่บุคลากร นิสิต นักศึกษา ประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ รวมทั้งเป็นการสร้างภาคีเครือข่ายในการทำงานด้านการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และรวบรวมข้อมูลการละเมิดสิทธิมนุษยชนด้านต่าง ๆ ในพื้นที่เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาาร่วมกัน นอกจากนี้ แผนยุทธศาสตร์คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๕ ยุทธศาสตร์ที่ ๓ กลยุทธ์ที่ ๓.๒ ได้กำหนดให้มีการส่งเสริมสถาบันวิชาการในท้องถิ่นเป็นที่พึ่งของชุมชนเพื่อการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนและแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในพื้นที่ โดยสนับสนุนให้มีความร่วมมือ

^๗ ข้อ ๑ (๑) – (๓) และ ข้อ ๕ (A) – B)

^๘ ข้อ ๑ (๑) – (๓)

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างองค์กรกับชุมชน การรับเรื่องราวร้องทุกข์ การพัฒนาองค์ความรู้ ตลอดจนการสนับสนุนให้มีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR)

ดังนั้น สำนักงาน กสม. จึงเห็นควรให้มีโครงการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เพื่อการแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน เรื่อง “การเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิชุมชนของชุมชนประมงพื้นบ้านอ่าวปัตตานี” ขึ้น เพื่อศึกษาสถานการณ์และสภาพปัญหาสิทธิชุมชนที่เกี่ยวข้องกับระบบการจัดการทรัพยากรและการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลในการประกอบอาชีพของคนในพื้นที่อ่าวปัตตานี การรวมกลุ่มเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิมนุษยชน และการมีส่วนร่วมในการเข้าถึงสิทธิชุมชนของชุมชนของชาวประมงพื้นบ้านอ่าวปัตตานี และหาแนวทางการเข้าถึงสิทธิชุมชนของชาวประมงพื้นบ้านอ่าวปัตตานีที่ยั่งยืน เป็นธรรม และได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนจัดทำข้อเสนอแนะนโยบายและ/หรือข้อเสนอในการปรับปรุงกฎหมายด้านสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิชุมชนให้มีความสอดคล้องบริบทของชุมชนต่อไป

๒. วัตถุประสงค์

๒.๑ เพื่อศึกษา รวบรวมและวิเคราะห์สถานการณ์และสภาพปัญหาสิทธิชุมชนที่เกี่ยวข้องกับระบบการจัดการทรัพยากรและการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลในการประกอบอาชีพของคนในพื้นที่อ่าวปัตตานี

๒.๒ เพื่อศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ผลสำเร็จและอุปสรรคจากการรวมกลุ่มเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิมนุษยชน และการมีส่วนร่วมในการเข้าถึงสิทธิชุมชนของชุมชนของชาวประมงพื้นบ้านอ่าวปัตตานี

๒.๓ เพื่อศึกษาแนวทางในการเข้าถึงสิทธิชุมชนของชาวประมงพื้นบ้านอ่าวปัตตานีที่ยั่งยืน เป็นธรรม และได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

๒.๔ เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะนโยบายและ/หรือข้อเสนอในการปรับปรุงกฎหมายด้านสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิชุมชนให้มีความสอดคล้องบริบทของชุมชนต่อไป

๓. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ร่วมกับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative) ผ่านกระบวนการออกแบบการศึกษาวิจัยในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ชุมชนในพื้นที่และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้และทำความเข้าใจกับสภาพการณ์ในอดีตและในปัจจุบันที่เป็นอยู่ รวมทั้งเปิดพื้นที่ให้ผู้เกี่ยวข้องต่าง ๆ ร่วมกันกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาสิทธิชุมชนด้วยตนเอง

๔. ขอบเขตการศึกษาวิจัยและการดำเนินงาน

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเพื่อการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้และแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านสิทธิชุมชนแบบมีส่วนร่วมระหว่างสถาบันการศึกษาในระดับพื้นที่ที่ได้มีการทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือด้านสิทธิมนุษยชนกับสำนักงาน กสม. โดยมีกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาวิจัย ได้แก่ (๑) ตัวแทนชาวประมงพื้นบ้านอ่าวปัตตานีที่มีการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง (๒) แกนนำของกลุ่มต่าง ๆ ที่รวมตัวกันเคลื่อนไหวเพื่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลของอ่าวปัตตานี และผู้นำชุมชน และ (๓) เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง โดยมีขอบเขตการดำเนินงาน ดังนี้

๔.๑ ศึกษาแนวคิด “สิทธิชุมชน” เช่น นิยาม ความสำคัญ องค์ประกอบและตัวชี้วัดของสิทธิชุมชน เป็นต้น โดยการทบทวนวรรณกรรมทั้งไทยและต่างประเทศ เพื่อจัดทำกรอบแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย

๔.๒ ศึกษาและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของชุมชนชาวประมงพื้นบ้านในกิจกรรมด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล รวมทั้งการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิชุมชนของชุมชนประมงพื้นบ้านอ่าวปัตตานีด้วยวิธีการดังนี้

๔.๒.๑ เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิด้วยวิธีการที่เหมาะสม เช่น การสัมภาษณ์ การสังเกต การลงพื้นที่สอบถามกลุ่มตัวอย่างโดยตรง เป็นต้น โดยต้องเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

(๑) ตัวแทนชาวประมงพื้นบ้านอ่าวปัตตานีที่ทำการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง รวมถึงแกนนำของกลุ่มต่าง ๆ ที่รวมตัวกันเคลื่อนไหวเพื่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลของอ่าวปัตตานี และผู้นำชุมชน

(๒) เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ประมงจังหวัดปัตตานี ทั้งระดับบริหารและระดับปฏิบัติการ

๔.๒.๒ เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิที่มีการศึกษาและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องไว้แล้ว เช่น เอกสารวิชาการ บทความ งานวิจัย คำร้องและรายงานผลการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนของ กสม. ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

๔.๓ จัดเวทีการแลกเปลี่ยนความรู้และถอดบทเรียนความสำเร็จของการเคลื่อนไหวที่ผ่านมา รวมถึงวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการเข้าถึงสิทธิชุมชน การละเมิดสิทธิชุมชนและสิทธิการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลของอ่าวปัตตานี โดยกำหนดให้มีกระบวนการที่กลุ่มตัวอย่างตามข้อ ๔.๒.๑ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความรู้ ถอดบทเรียน รวมทั้งวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว

๔.๔ จัดการประชุมกลุ่มย่อย (focus group) กับหน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบหลักและผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานประมงจังหวัดปัตตานี องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และแกนนำของกลุ่มต่าง ๆ ที่รวมตัวกันเคลื่อนไหวเพื่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลของอ่าวปัตตานี เพื่อให้ทราบถึงอุปสรรคที่เกิดขึ้นเมื่อมีการระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลที่หลากหลาย โดยชุมชนชาวประมงพื้นบ้านมาปฏิบัติจริงในชุมชน โดยเฉพาะแนวคิด (concept) เรื่อง “สิทธิในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร” และร่วมกันเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหา

๔.๕ จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่ออบรมให้ความรู้และกำหนดอนาคตร่วมกัน (Future Search Conference: F.S.C.) ของประชาชนในพื้นที่ และสมาชิก/แกนนำของกลุ่มต่าง ๆ ที่รวมตัวกันเคลื่อนไหวเพื่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลของอ่าวปัตตานี รวมทั้งนำประสบการณ์/ความต้องการ/เงื่อนไขของผู้เข้าร่วมในการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน เพื่อให้ได้แผนการหรือแนวทางในการเข้าถึงสิทธิชุมชนของชาวประมงพื้นบ้านอ่าวปัตตานีที่ยั่งยืน เป็นธรรม และได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยมีผู้เข้าร่วมที่มีความหลากหลาย เช่น แกนนำ/ตัวแทนชาวประมงพื้นบ้าน ผู้นำชุมชน และผู้แทนจากสำนักงาน กสม. เป็นต้น รวมอย่างน้อยไม่ต่ำกว่า ๕๐ คน

๔.๖ นำข้อมูลที่ได้จากการดำเนินการตามขอบเขตการศึกษาวิจัยข้อ ๔.๑-๔.๕ ทำการวิเคราะห์สังเคราะห์ สรุป และจัดทำเป็นร่างรายงานการศึกษาวิจัย (Draft Final Report) ที่บรรจุข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและ/หรือข้อเสนอในการปรับปรุงกฎหมายด้านสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิชุมชนให้มีความสอดคล้องกับบริบทของชุมชนของชาวประมงพื้นบ้านปัตตานี

๔.๗ จัดเวทีเพื่อประเมินความเข้าใจและสรุปผลการดำเนินโครงการ โดยมีผู้เข้าร่วม ได้แก่ หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง สถาบันการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ ที่รวมตัวกันเคลื่อนไหวเพื่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลของอ่าวปัตตานี และประชาชนในพื้นที่เป็นกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมประชุม โดยอย่างน้อยต้องมีผู้เข้าร่วมการประชุมจำนวน ๓๐ คน

๔.๘ จัดทำรายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ (Final Report) ที่ต้องบรรจุเนื้อหาอย่างน้อย ได้แก่ (๑) บทสรุปสำหรับผู้บริหารทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (๒) องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัย (๓) ข้อเสนอแนะ

เชิงนโยบายและ/หรือข้อเสนอในการปรับปรุงกฎหมายด้านสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิชุมชนให้มีความสอดคล้องบริบทของชุมชน (๔) สรุปผลการจัดเวทีตามขอบเขตการศึกษาวิจัยข้อ ๔.๓, ๔.๔, ๔.๕ และ ๔.๗

๕. คุณสมบัติของผู้รับจ้างเป็นที่ปรึกษา

ที่ปรึกษาจะต้องเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่ได้จัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือด้านสิทธิมนุษยชน (MOU) ร่วมกับสำนักงาน กสม. และได้ขึ้นทะเบียนไว้กับศูนย์ข้อมูลที่ปรึกษา กระทรวงการคลังแล้ว รวมทั้งมีนักวิชาการหรือผู้ทรงคุณวุฒิในทีมวิจัยที่มีความรู้และ/หรือความเชี่ยวชาญและ/หรือประสบการณ์การทำงานในเรื่องต่อไปนี้

- (๑) ด้านการศึกษาวิจัย
- (๒) ด้านสิทธิมนุษยชน
- (๓) การทำงานที่เกี่ยวข้องกับประมงพื้นบ้านอ่าวปัตตานี ไม่น้อยกว่า ๕ ปี

๖. ลิขสิทธิ์

ผลงานศึกษาวิจัยนี้ถือเป็นลิขสิทธิ์ของสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติที่ถูกต้องตามกฎหมาย

๗. ข้อกำหนดเกี่ยวกับเอกสารที่เสนอ

- ๗.๑ แผนการดำเนินงานของโครงการฯ ที่ระบุระยะเวลาและรายละเอียดการปฏิบัติงาน
- ๗.๒ รายชื่อบุคคลที่ได้รับมอบหมายให้เป็นคณะที่ปรึกษา พร้อมทั้งเอกสารประวัติการศึกษา และผลงานและประสบการณ์ของคณะที่ปรึกษาที่เกี่ยวข้องกับหัวข้องานวิจัยนี้

๘. ระยะเวลาในการดำเนินการ

ระยะเวลาในการดำเนินการ ๒๗๐ วัน นับถัดจากวันลงนามในสัญญา

๙. การส่งมอบงาน

ที่ปรึกษาฯ จะต้องส่งมอบผลงาน พร้อมนำเสนอรายละเอียดของผลงานแต่ละงวดต่อคณะกรรมการตรวจรับงานจ้างที่ปรึกษาฯ ดังนี้

- ๙.๑ ผลงานงวดที่ ๑ ส่งมอบผลงานต่อไปนี้ จำนวน ๖ ชุด ภายใน ๒๐ วัน นับถัดจากวันลงนามในสัญญา
 - (๑) รายงานขั้นต้น (Inception Report) ประกอบด้วย กรอบแนวคิดการศึกษาวิจัย ระเบียบวิธีการศึกษาวิจัย ขอบเขต ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการ และเค้าโครงเนื้อหาของรายงานการศึกษาวิจัยที่จะจัดทำ
 - (๒) แผนการดำเนินงานที่กำหนดปฏิทินการทำงานและผลผลิตของการดำเนินงานอย่างชัดเจน นับตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ
- ๙.๒ ผลงานงวดที่ ๒ ส่งรายงานความก้าวหน้า (interim report) ที่มีเนื้อหาตามขอบเขตการศึกษา ข้อ ๔.๑ - ๔.๔ จำนวน ๖ ชุด ภายใน ๑๘๐ วัน นับถัดจากวันลงนามในสัญญา
- ๙.๓ ผลงานงวดที่ ๓ ส่งร่างรายงานผลการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ (Draft Final Report) ประกอบด้วย ร่างรายงานการศึกษาวิจัยที่มีเนื้อหาตามขอบเขตการศึกษาข้อ ๔.๑ - ๔.๖ จำนวน ๖ ชุด ภายใน ๒๑๐ วัน นับถัดจากวันลงนามในสัญญา
- ๙.๔ ผลงานงวดที่ ๔ ส่งมอบผลงาน ภายใน ๒๗๐ วัน นับถัดจากวันที่ลงนามในสัญญา ดังรายการต่อไปนี้
 - (๑) รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ (Final Report) จำนวน ๒๐ เล่ม

(๒) USB Flash Drive ที่บันทึกข้อมูลรายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ (Final Report) ในรูปแบบไฟล์ word และ/หรือ excel และ/หรือ Adobe InDesign และ/หรือ e-book และ/หรือ jpeg พร้อมไฟล์ PDF จำนวน ๑ ชุด

๑๐. เงื่อนไขการจ่ายเงิน

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจะจ่ายเงินให้ที่ปรึกษาฯ โดยแบ่งออกเป็น ๔ งวด ดังนี้
 งวดที่ ๑ ร้อยละ ๒๕ ของวงเงินค่าจ้างทั้งหมด เมื่อผู้รับจ้างส่งผลงานงวดที่ ๑ โดยคณะกรรมการตรวจรับงานจ้างได้ตรวจรับผลงานและผ่านความเห็นชอบจากสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติแล้ว
 งวดที่ ๒ ร้อยละ ๓๕ ของวงเงินค่าจ้างทั้งหมด เมื่อผู้รับจ้างส่งผลงานงวดที่ ๒ โดยคณะกรรมการตรวจรับงานจ้างได้ตรวจรับผลงานและผ่านความเห็นชอบจากสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติแล้ว
 งวดที่ ๓ ร้อยละ ๒๐ ของวงเงินค่าจ้างทั้งหมด เมื่อผู้รับจ้างส่งผลงานงวดที่ ๓ โดยคณะกรรมการตรวจรับงานจ้างได้ตรวจรับผลงานและผ่านความเห็นชอบจากสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติแล้ว
 งวดที่ ๔ ร้อยละ ๒๐ ของวงเงินค่าจ้างทั้งหมด เมื่อผู้รับจ้างส่งผลงานงวดที่ ๔ โดยคณะกรรมการตรวจรับงานจ้างได้ตรวจรับผลงานและผ่านความเห็นชอบจากสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติแล้ว

ผู้กำหนดขอบเขตงานจ้าง

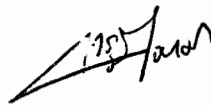
(นางสาวศิริวรรณ ชนุนทอง)
นักวิชาการสิทธิมนุษยชนปฏิบัติการ

ผู้เสนอขอบเขตงานจ้าง

(นางสาวนิรมณ เชื้อไทย)
ผู้อำนวยการสำนักวิจัยและวิชาการ

ผู้เห็นชอบขอบเขตงานจ้าง

(นางสาววารุณี เจนาคม)
รองเลขาธิการ ปฏิบัติราชการแทน
เลขาธิการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ